

کلیّات علم رجال

www.ketab.ir

نویسنده: آية ا... جعفر سبحانی

مترجم: مسلم قلی پور کیلانی
علی اکبر رومی

سرشناسه: سبحانی تبریزی، جعفر، ۱۳۰۸

عنوان قرار دای: کلیات فی علم الرجال، فارسی

عنوان: ترجمه کلیات علم رجال

تکرار نام پدید آور: جعفر سبحانی؛ مترجمان علی اکبر روحی، مسلم قلی پور کیلانی

مشخصات نشر: قم، عالمه، ۱۳۹۳

مشخصات ظاهری: ۲۲۸ ص

بهاء: ریال

وضعیت فهرست نویسی: فیفا

موضوع: حدیث - علم الرجال

ناسه افزوده: روحی، علی اکبر، - مترجم

ناسه افزوده: قلی پور کیلانی، ۱۳۳۳ مترجم

ردیف کنفره: ۱۳۹۳، ۸۰۲۱ ک ۲ س / ۱۱۲ Bp

ردیف بیوی: ۳۹۷/۱

شماره ترک: ۲۸۸۱، ۲

ترجمه کلیات علم الرجال

تألیف: آیت الله جعفر سبحانی

مترجمان: علی اکبر روحی، مسلم قلی پور کیلانی

نوبت چاپ: ششم (اول ناشر) - ۱۳۹۳

قطع: وزیری - ۲۸

شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه

چاپ: یاران

ناشر / انتشارات عالمه

کلیه حقوق محفوظ و مخصوص کتابفروشی حسینی می باشد.

شابک: ۹۷۸-۶۰۱-۶۳۵۳-۲۶-۵ ISBN : 978-600-6353-26-5

مرکز پخش: کتابفروشی حسینی

قم، خیابان ارم، پاساژ قدس، طبقه همکف، پلاک ۸۸

تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۳۷۴۰۵ فکس: ۳۷۸۳۷۶۹۶ همراه: ۰۹۱۲۲۵۳۷۵۴۶

قیمت ۱۵۰۰۰ تومان

فهرست

۱۱	تقریظ
۱۳	مقدمه مترجم
۱۵	مقدمه مؤلف محترم
۱۷	فصل اول: مبادی سوریه علم رجال
۱۷	تعریف علم رجال
۱۸	موضوع علم رجال
۱۸	مسائل علم رجال
۲۰	تفاوت علم رجال با علم تراجم
۲۳	تفاوت علم رجال و درایه
۲۴	محور بحث در این مجموعه
۲۵	فصل دوم: نیاز به علم رجال
۲۶	ادله طرفداران علم رجال
۲۶	دلیل اول: حجیت خبر ثقه
۳۰	دلیل دوم: دستور رجوع به صفات راوی در اخبار علاجیه
۳۱	دلیل سوم: وجود افراد جاعل و تدلیس کننده در میان راویان
۳۳	دلیل چهارم: وجود اشخاص عامی (اهل سنت) در سند روایات
۳۴	دلیل پنجم: اجماع دانشمندان
۳۴	ادله منکرین علم رجال
۳۴	۱. روایات کتب اربعه قطعی هستند.
۳۵	۲. عمل مشهور ضعف سند را جبران می کند.
۳۶	۳. راهی برای اثبات عدالت راوی نیست.
۳۸	۴. اختلاف نظر در معنای عدالت و فسق
۴۰	۵. با علم رجال مردم رسوا می شوند.
۴۱	۶. گفتار رجالی و شرایط شهادت.
۴۶	۷. توثیق اجمالی و به نحو موجه جزئی
۵۰	۸. شهادت مشایخ ثلاثه
۵۳	فصل سوم: منابع اولیه علم رجال
۵۴	الف. اصول هشتگانه رجالی

۵۴	۱. رجال کشی
۵۶	چگونگی تهذیب رجال کشی
۵۷	۲. فهرس نجاشی
۶۴	۳. رجال شیخ
۶۵	۴. فهرست شیخ
۶۷	۵. رجال برقی
۶۸	۶. رساله ابی غالب زراری
۷۰	۷. مشیخه صدوق
۷۰	۸. مشیخه شیخ طوسی در دو کتاب تهذیب و استبصار
۷۰	ادامه کتاب نویسی در علم رجال
۷۱	تفصیل کتاب رجال و فهرست
۷۲	ب. رجال ابن غضائری
۷۲	۱. شرح حال غضائری
۷۳	۲. شرح حال ابن غضائری
۷۵	۳. چگونگی تدوین علمه از کتاب الضعفاء
۷۷	۴. آیا مؤلف آن، ضاعف است یا فرزند او؟
۸۱	۵. چهارمین کتاب او کتاب الضعفاء است
۸۲	۶. اعتبار علمی کتاب ضعیف
۸۳	نظریه اول
۸۵	تحلیل بر این نظریه
۸۶	نظریه دوم
۸۶	نظریه سوم
۸۸	نظریه چهارم
۸۹	پاسخ محقق شوشتری از این نظریه
۹۷	نظریه پنجم
۹۹	فصل چهارم: منابع ثانوی رجال
۹۹	الف. اصول چهارگانه رجالی
۱۰۰	۱. فهرست شیخ منتجب الدین
۱۰۳	۲. معالم العلماء فی فهرس کتب الشیعه و اسماء المصنفین
۱۰۴	۳. رجال ابن داود
۱۰۴	مشخصات رجال ابن داود
۱۰۷	مشایخ ابن داود
۱۰۷	شاگردان ابن داود
۱۰۸	کتابهای او

۱۰۸	زمان وفات او.....
۱۰۹	۴. خلاصه الاقوال فی علم الرجال.....
۱۱۰	تفاوت‌های رجال علامه و ابن داود.....
۱۱۲	مجهول در اصطلاح علامه و ابن داود.....
۱۱۳	ب. جوامع رجالی در زمانهای بعد.....
۱۱۴	۱. مجمع الرجال.....
۱۱۴	۲. منهج المقال.....
۱۱۴	۳. جامع الزوارة.....
۱۱۶	۴. نقد الرجال.....
۱۱۶	۵. منتخب المقال فی احوال الرجال.....
۱۱۷	ج. جوامع رجالی تدوین یافته بر اسلوب قدماء.....
۱۱۸	۱. بهجة الأعمال فی سراج زبدة المقال فی علم الرجال.....
۱۱۹	۲. تنقیح المقال فی معرفة الرجال.....
۱۲۰	۳. قاموس الرجال.....
۱۲۱	د. تکامل نگارش جوامع رجال.....
۱۲۳	ظهور روش ویژه در تألیف رجال.....
۱۲۵	۱. جامع الزوارة.....
۱۲۶	۲. طرائف المقال.....
۱۲۶	۳. مرتب الاسانید.....
۱۲۹	۴. معجم رجال الحديث.....
۱۳۱	فصل پنجم: توثیق‌های ویژه.....
۱۳۱	اول: تصریح یکی از معصومین:.....
۱۳۳	دوم: تصریح یکی از دانشمندان و اعلام گذشته.....
۱۳۴	سوم: تصریح یکی از دانشمندان و علمای متأخر.....
۱۳۷	چهارم: ادعای اجماع از طرف پیشینیان.....
۱۳۷	پنجم: مدحی که کاشف از حسن ظاهر است.....
۱۳۸	ششم: تلاش مجتهد در جمع قرائن.....
۱۳۸	آیا تزکیة یک نفر عادل، کافی است؟.....
۱۴۳	فصل ششم: توثیق‌های عمومی.....
۱۴۳	الف. اصحاب اجماع.....
۱۴۴	امر اول: ریشه این بحث از کجاست؟.....
۱۴۶	امر دوم: اصحاب اجماع اصطلاح جدید است.....
۱۴۷	امر سوم: تعداد اصحاب اجماع.....
۱۴۹	چهارم: شعر سید بحر العلوم.....

- پنجم: چگونه اصحاب امامیه این اجماع را پذیرفته‌اند؟ ۱۵۰
- ششم: دلیل حجیت این اجماع. ۱۵۳
- هفتم: مفهوم عبارت «تصحیح ما یصح عنهم» ۱۵۶
- احتمال اول ۱۶۵
- احتمال دوم و سوم از معنای دوم. ۱۶۹
- ب. مشایخ ثقات ۱۸۱
۱. ابن ابی عمیر (متوفای سال ۲۱۷). ۱۸۲
- نقض قاعده مذکور به نقل روایت توسط ۲۱۰
- این سه راویان ضعیف ۲۱۱
- ۲۲۵
- صفوان بن یحیی بنیاع سائری (متوفای سال ۲۱۰ هـ). ۲۲۶
- مشایخ او. ۲۲۷
۳. احمد بن محمد بن عمرو بن ابی نصر بن نطی (متوفای سال ۲۲۱). ۲۳۵
- تلاشی دیگر در جواب این قضایا ۲۴۱
- ج. راویانی که به حسب شریعت از ثقه روایت می‌کنند ۲۴۷
۱. احمد بن محمد بن عسی ۲۴۷
۲. فرزندان فضال ۲۵۰
۳. جعفر بن بشیر ۲۵۱
۴. محمد بن اسماعیل بن میمون زعفرانی. ۲۵۲
۵. علی بن حسن طاطری. ۲۵۳
۶. احمد بن علی نجاشی صاحب فهرس ۲۵۴
- مشایخ نجاشی طبق استخراج محدث نوری ۲۵۹
- د. تمام کسانی که محمد بن احمد بن یحیی در کتاب «نوادیر الحکمه» بدون واسطه از آنان ۲۶۱
- روایت نقل کرده است. ۲۶۳
- طبقه او در حدیث ۲۶۴
- نظریه نویسنده. ۲۶۷
- ه. راویان موجود در اسناد کتاب «کامل الزیارة» ۲۷۰
- ادله دیدگاه نویسنده ۲۷۴
- و. راویان موجود در اسناد تفسیر قمتی. ۲۷۵
۱. شرح حال قمتی ۲۷۵
۲. مشایخ او ۲۷۶
۳. طبقه رجالی وی ۲۷۶
۴. معرفی کتاب تفسیر ایشان ۲۷۶
- ه. راوی تفسیر و یا کسی که تفسیر مذکور به او املاء شده است ۲۷۷

۲۷۸	۶. این تفسیر فقط به قمی تعلق ندارد.
۲۷۸	معرفی ابو جارود و تفسیر او
۲۸۴	ز. اصحاب امام صادق ۷ در رجال شیخ
۲۸۸	نظریه ما در مسأله
۲۹۲	ح. آیا استاد اجازه بودن دلیل بر وثاقت
۲۹۲	او نزد اجازه گیرنده است؟
۲۹۲	توضیح و تحقیق
۲۹۸	ط. وکالت از امام ۷
۲۹۹	ی. هرگاه راوی ثقه از کسی بسیار حدیث نقل کند
۳۰۳	فصل هفتم: میزان اعتبار کتب اربعه
۳۰۳	۱. میزان اعتبار احادیث کافی
۳۰۶	اصطلاح «صحیح» نزد علماء و متأخرین
۳۰۷	وجه نخست: مدایح وارد شده در باره کتاب کافی
۳۱۰	وجه دوم: مدایح وارد در حدیث نویسنده کتاب (کلینی)
۳۱۴	وجه سوم: وجود مؤلف در عصر غیر شیعی
۳۱۶	نقد امر نخست
۳۱۷	نقد امر دوم
۳۱۹	اعتبار عرضه کتاب به وکیل امام عصر (عج)
۳۲۳	۲. میزان اعتبار احادیث «من لا یحضره الفقیه»
۳۳۱	۳. میزان اعتبار احادیث «تهذیب» و «استبصار»
۳۳۴	تصحیح اسانید شیخ
۳۴۱	فصل هشتم: فرقه های شیعی در کتب رجالی
۳۴۴	۱. فرقه کیسانیه
۳۴۵	۲. زیدیه
۳۴۶	الف. جارودیه
۳۴۶	ب. سلیمانیه
۳۴۶	ج. صالحیه و بتریه
۳۴۷	۳. ناووسیه
۳۴۸	۴. اسماعیلیه
۳۴۹	۵. فطحیه یا افطحیه
۳۵۰	۶. واقفه
۳۵۳	۷. خطّابیه
۳۵۴	۸. مغیره
۳۵۶	۹. غلات

۳۵۸	تفویض و معانی آن
۳۶۹	فقدان ضابطه واحد در غلو
۳۷۴	تضعیف راوی از نظر عمل
۳۷۷	خاتمه: فواید رجالی
۳۷۷	فائده اول
۳۸۱	فائده دوم
۳۸۶	فائده سوم
۳۸۸	فائده چهارم
۳۹۱	فائده پنجم
۳۹۲	فائده ششم
۳۹۴	فائده هفتم
۳۹۶	فائده هشتم
۳۹۶	فائده نهم
۳۹۷	فائده دهم
۴۰۷	فائده یازدهم
۴۰۸	فائده دوازدهم
۴۰۸	فائده سیزدهم
۴۰۹	محور اول: اصطلاحات چهارم
۴۰۹	۱. کتاب
۴۱۰	۲. اصل
۴۱۰	۳. تصنیف (مُصَنَّف)
۴۱۲	۴. نوادر
۴۱۵	محور دوم: اصول نوشته شده در عصر ائمه :
۴۱۹	محور سوم: دلیل اعتبار اصول و میزان دلالت آنها بر وثاقت
۴۲۱	فائده چهاردهم
۴۲۴	علم رجال و احادیث غیر فقهی
۴۲۶	کتابهایی در زندگی صحابه

تقریظ

حضرت آیه الله جعفر سبحانی

«اجتهاد» ملکه‌ای نفسانی است که دارنده آن بر اثر ممارست با یک رشته علوم، می‌تواند «حکم شرعی فرعی» را از ادله آن استنباط، و یا حداقل وظیفه خود و دیگر مکلفین را مشخص سازد. و «علم رجال» تنها دانشی که می‌تواند به طور مستقیم ما را از وضع روحی و فکری، و انضباط عملی راویان احادیث آگاه سازد و اطلاعات مفید درباره آنها در اختیار ما گذاشته و زمینه استفاده از سنت - یکی از منابع چهارگانه استنباط و بلکه گسترده‌ترین منبع فقهی - را فراهم سازد. از این رو این دانش از عصر پیشوایان معصوم مورد توجه مجتهدان و مستنبطان قرار گرفت و بنا کردن ادامه دارد، و در عصر حاضر تحول زیربنایی در آن رخ داده و این دانش از حالت علم منقول محض، حالت اجتهادی به خود گرفته و مستنبطان معاصر می‌توانند علاوه بر مراجعه به کتابهای رجال پیشینیان، خود نیز دست به کوشش زده و با گردآوری قرائن و شواهد، موقعیت راوی را از جهات گوناگون به دست آورند. و استاد بزرگوار ما مرحوم آیت الله بروجردی (۱۲۹۲-۱۳۸۰) از شخصیت‌های مؤثر در گشودن این باب به روی مجتهدان است. ما تفصیل این مطلب را در مقدمه‌ای که بر رجال نجاشی نگاشته‌ایم، ذکر کرده‌ایم.

آنچه در این کتاب بررسی می‌شود برخی قواعد و نکات کلی این علم است که اینجانب در ضمن تدریس فقه، افزون بر روشن ساختن وضع راویان سند، به آنها اشاره می‌کردم. علاقه دانشجویان فقه سبب شد که در هر هفته یک ساعت به طور فوق العاده قواعد این علم مطرح شود و به صورت پلی کپی بخش گردد، پس از آن در شورای مدیریت حوزه تدریس گردد، و این کار - به فضل الهی - انجام گرفت و کتابی به نام «کلیات» فی علم الرجال منتشر گردید، و اکنون سالیان درازی است که به صورت کتاب درسی، تدریس می‌شود.

کتاب حاضر ترجمه فارسی آن کتاب است که به اهتمام آقایان فاضل و دانشمند: علی اکبر روحی، و مسلم قلی پور، صورت گرفته است.^(۱) نگارنده بخش‌هایی از این ترجمه را مطالعه نمود و آن را از نظر ترجمه وافی یافتم. از خداوند بزرگ می‌خواهم که توفیقات آنان را جزو نکرده‌اند.

جعفر سبحانی

مؤسسه امام صادق (علیه السلام)

۱۷ صفر المظفر ۱۴۲۱

مقدمه مترجم

حمد و ستایش بیکران برای خداوند، فرستنده شریعت اسلام؛ شریعتی اکمل و اتم که پیکره نظری آن بر دو پایه اساسی قرآن و سنت استوار است. و دین بر رسول اعظم و جانشینان معصوم^{علیهم السلام}، مفسران راستین شریعت. و سلام بر انبیای سخنان سروش آسای آنان که با حمل سنت رسول خدا^{صلی الله علیه و آله} حق غیر قابل تصویری بر ما دارند. اصول و مصنفات آنان بسان کشتی های سترگی است که اسلام را با آن همه زوایای بی شمارش از بستر متلاطم تاریخ عبور داده و به ما تشنگان کویر غیبت امام عصر (عج) رسانیدند.

نوشته ای که فراروی شما است، ترجمه کتاب «کلیات فی علم الرجال» اثر استاد بزرگ حوزه علمیه قم، فرزانه محقق، نویسنده توانا، حضرت آیه ... علامه جعفر

سبحانی (دامت برکاته) است.

این ترجمه به تقاضای عده‌ای از طلاب محترم جهت استفاده بهتر و بیشتر از آن اثر گرانقدر و با صلاح‌دید حضرت مستطاب مؤلف صورت گرفته است.
نیمه نخست کتاب توسط جناب علی اکبر روحی و نیمه دوم آن توسط مسلم قلی پورگیلانی ترجمه شده است.

در پایان از خداوند بزرگ توفیق اخلاص در عمل را خواستاریم.

والسلام علیکم

مسلم قلی پورگیلانی - علی اکبر روحی

www.ketab.ir

مقدمه مؤلف

از آنجا که سنت مطهر به معنای عام آن - که شامل احادیث رسول خدا ﷺ و عترت طاهره آن حضرت می‌گردد - دومین منبع اساسی فقه و قانونگذاری اسلامی است، و اطلاع و بهره‌برداری از احادیث محتاج تحقیق پیرامون روایات و صدور آنها، و نیز تحصیل عوامل حجیت آنها بر مکلفین است، در این میان آگاهی از احوال راویانی که از عصر رسالت و امامت، نسل به نسل این احادیث را به ما رسانده‌اند، امری ضروری است. و این وظیفه علم رجال است، علمی که اهتمام به آن بر هر فقیه که خواهان استنباط احکام، و دست‌اندرکار اجتهاد، به منظور جداسازی احادیث درست از نادرست و تحقیق در زمینه روایات، لازم است.

احساس چنین نیازی «مرکز مدیریت حوزه علمیه قم» را واداشت تا از اینجانب درخواست نماید که سلسله دروس مقدماتی را برای ورود طلاب حوزه مبارکه علمیه به مرحله تخصصی داشته باشم. بنده نیز این درخواست را پذیرفتم، خداوند هم توفیق داد تا قواعد و کلیات این علم را که هر مجتهدی به آن نیازمند است، در این

سلسله دروس مطرح نمایم.

منابع ما در ارایه این سلسله مباحث، نوشتارهای اساتید این فن در مقدمات یا خاتمه‌های کتابهای رجالی است، که پاره‌ای از نوشته‌ها مختصر و برخی مفصل هستند. شکر الله مساعیهم الجمیله؛ ولی ما در این سلسله دروس تنها به مطالب مهم، اساسی و کلیدی این علم شریف که فراگیری و فهم آن برای فراگیران آسان است، بسنده می‌کنیم، و از خداوند سبحان عاجزانه تقاضا می‌کنیم که توفیق تحصیل رضای خود را تمام امور را به ما عنایت فرماید.

به دنبال آن، مرکز محترم مدیریت جهت تعمیم فائده این دروس، تصمیم گرفت که آن را به صورت کتاب حاضر به چاپ برساند. خداوند حیات آن مرکز محترم را مستدام و ارزشمات الصائنه آنان در خدمت به اسلام تقدیر نماید. از خوانندگان ارجمند تقاضا داریم اگر بتوانید ارزشمند خویش را به منظور تکمیل و توسعه این مجموعه به ما ارسال دارید.

قم مقدس، حوزه علمیه

جعفر سبحانی

روز میلاد فاطمه زهرا (ع)

جمادی الآخره/ ۱۴۰۸